การวิเคราะห์ความเสี่ยงของโรคเบาหวานโดยอาศัยปัจจัยทางเทคนิคและ ปัจจัยทางกายภาพด้วยโครงข่ายประสาทเทียมแบบแพร่ย้อนกลับ

ศุภชีพ บุญทา 1 และ อรวรรณ จิตตะกาญจน์ 2

¹คณะวิทยาศาสตร์และศิลปศาสตร์ สาขาเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยบูรพา วิทยาเขตจันทบุรี ²สาขาวิชาเทคโนโลยีสารสนเทศ คณะวิทยาศาสตร์และศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา วิทยาเขตจันทบุรี Emails: suphachipb@gmail.com, orawan@buu.ac.th

บทคัดย่อ

ปัจจุบันอัตราการเกิดโรคเบาหวานมีแนวโน้มที่เพิ่มขึ้นปัญหาใน การจำแนกผู้ป่วยโรคเบาหวาน นั้นจะต้องอาศัยวิธีการเจาะเลือด จะทำให้การจำแนกมีประสิทธิภาพอย่างจำกัด จากความสำคัญ ของปัญหาดังกล่าว งานวิจัยจึงมุ่งเน้นศึกษาวิธีการเพื่อเพิ่ม ประสิทธิ์ภาพในการจำแนกความเสี่ยงโรคเบาหวานให้เป็นแบบ อัตโนมัติ โดยอาศัยปัจจัยทางเทคนิคและปัจจัยทางกายภาพการ จำแนกประชากรกลุ่มเสี่ยงโรคเบาหวานโดยใช้การเรียนรู้แบบ อาศัยขนาดเวกเตอร์ควอนไทเซชัน เปรียบเทียบกับโครงข่าย ประสาทเทียมแบบแพร่ย้อนกลับ มีความถูกต้องในการจำแนก อยู่ที่ 91.82% และ 95% ตามลำดับ

ABSTRACT

Currently, the incidence of diabetes is likely to increase. Difficulties in identifying diabetic patients. It relies on the blood. The classification will have limited effectiveness. Given the importance of the issue. Research has focused on how to increase efficiency in identifying diabetes risk is automatic. Based on technical factors and physical factors. Identification of diabetes populations risk Comparison between Learning Vector Quantizationand Back-Propagation Neural Network accuracy was 91.82% and 95% respectively.

คำสำคัญ--โครงข่ายประสาทเทียมแบบแพร่ย้อนกลับ,ปัจจัยเสี่ยง , โรคเบาหวาน

1. บทนำ

ปัจจุบันอัตราการเกิดโรคเบาหวานมีแนวโน้มที่เพิ่มขึ้นปัจจัยการ เกิดโรคเบาหวานนั้นเกิดจากหลากหลายปัจจัยไม่ว่าจะเป็นการ เกิดจากพันธุกรรมที่ผิดปกติ เป็นได้ทั้งพันธุกรรมที่ถ่ายทอดได้ หรือ พันธุกรรมชนิดไม่ถ่ายทอด การอุปโภคบริโภค การใช้ ชีวิตประจำวัน ดังนั้นการวินิจฉัยโรคเบาหวานจึงต้องมีความ ถูกต้องแม่นยำเพื่อให้ได้ผลการรักษาออกมาประสบความสำเร็จ

ปัญหาในการจำแนกผู้ป่วยโรคเบาหวาน นั้นจะต้อง อาศัยวิธีการเจาะเลือด จะทำให้การจำแนกมีประสิทธิภาพอย่าง จำกัด จากความสำคัญของปัญหาดังกล่าว งานวิจัยจึงมุ่งเน้น ศึกษาวิธีการเพื่อเพิ่มประสิทธิ์ภาพในการจำแนกความเสี่ยง โรคเบาหวานให้เป็นแบบอัตโนมัติ โดยอาศัยปัจจัยทางเทคนิค และปัจจัยทางกายภาพเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพที่จำแนกได้จะ ใกล้เคียงกับการจำแนกผู้ป่วยโรคเบาหวานที่ทำโดยมนุษย์ ซึ่ง ประโยชน์จากงานงานวิจัยนี้จะทำให้ประหยัดเวลาและแรงงาน เป็นอย่างมาก เพราะทดแทนผู้เชี่ยวชาญในการจำแนกประชากร 2 กลุ่มเสี่ยง เพื่อเป็นการป้องการจากความเสี่ยงเป็น โรคเบาหวานและเพื่อการประเมินการตรวจรักษาอย่างถูกต้อง

โดยงานวิจัยใช้หลักการโครงข่ายประสาทเทียมแบบ แพร่ย้อนกลับเป็นเครื่องมือที่ช่วยในการแก้ปัญหาการรู้จำและ การจำแนกกลุ่มข้อมูลที่มีแนวคิดจากการทำงานของสมองมนุษย์ มีความสามารถในการเรียนรู้และปรับตัวตามข้อมูลที่ได้รับในการ ฝึกสอนได้เป็นอย่างดี โดยงานวิจัยนี้นี้ได้ใช้โครงข่ายประสาท เทียมมาช่วยในการจำแนกประชากรกลุ่มเสี่ยงโรคเบาหวานด้วย โดยการเปรียบเทียบ กับการเรียนรู้เวกเตอร์ควอนไทเซชัน (Learning Vector Quantization (LVQ)) ในการศึกษาการ จำแนกประชากรกลุ่มเสี่ยงโรคเบาหวาน

2. ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. โรคเบาหวานเป็นภาวะที่ร่างการมีน้ำตาลในเลือดสูง กว่าปกติ เกิดจากการขาดฮอร์โมนอินซูลินหรือจากการดื้อต่อ ฤทธิ์ของอินซูลินทำให้ร่างกายไม่สามารถนำน้ำตาลในเลือดไป ใช้ได้ตามปกติ น้ำตาลในเลือดที่สูงอยู่เป็นระยะเวลานานทำให้ เกิดโรคแทรกซ้อนของอวัยวะต่างๆ เช่น ตา ไต ระบบประสาท โรคหลอดเลือดหัวใจ ซึ่งโรคเบาหวานนั้นสามารถแบ่งได้ 2 ชนิด ดังนี้

เบาหวานชนิดที่ 1 มักพบในคนอายุน้อย มักต่ำกว่า 30 ปี เกิดจากตับอ่อนไม่สามารถสร้างอินซูลินได้ผู้ป่วยมักมีรูปร่าง ผอมเกิด อาจเกิดภาวะหมดสติจากน้ำตาลในเลือดสูงหรือหลอด เลือดเป็นคีโตน การรักษาต้องใช้ยาฉีดอินซูลิน

เบาหวานชนิดที่ 2 มักพบในผู้ที่มีอายุมากกว่า 40 ปี เกิดจากภาวะดื้อต่ออินซูลินและมีการหลั่งอินซูลินลดลง มักมี รูปร่างอ้วนและมีประวัติโรคเบาหวานในครอบครัว สามารถรักษา ด้วยการควบคุมอาหารหรือยาเม็ดลดระดับน้ำตาล ในรายที่เป็น นานๆการสร้างอินซูลินลดลงมากๆก็อาจจะต้องฉีดอินซูลิน

สำรับในผู้ป่วยนั้นเบาหวานที่อาจเกิดจากการขาด อินซูลินหรือดื้อต่อฤทธิ์ของอินซูลินทำให้ไม่สามารถใช้น้ำตาลได้ ขณะเดียวกันมีการย่อยสลายไขมันและโปรตีนในเนื้อเยื่อมาสร้าง เป็นน้ำตาลมากขึ้นทำให้มีน้ำตาลในเลือดสูงจนล้นออกมาทางไต และมีน้ำตาลในปัสสาวะ เป็นที่มาของคำว่า "เบาหวาน"

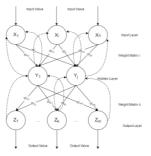
ความเข้มข้นของน้ำตาลในเลือด หรือ ระดับกลูโคสใน เลือด คือจำนวนกลูโคส ที่มีอยู่ในเลือดของมนุษย์ (น้ำตาล) 104.4 – 64.8 ร่างกายจะควบคุมระดับกลูโคสในเลือดให้อยู่ที่ mg/dL. โดยธรรมชาติแล้วร่างกายมนุษย์จะควบคุมน้ำตาลใน เลือดอย่างเข้มงวด ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการรักษาสมดุลของ ร่างกาย ระดับน้ำตาลในเลือดที่อู่ในช่วงค่าปกติเป็นตัวบ่งชี้ทาง กายแพทย์ ระดับที่สูงอย่างเรื้อรังบ่งบอกว่าอยู่ในภาวะระดับ น้ำตาลในเลือดต่ำ (hypoglycemia) โรคเบาหวาน จะมีระดับน้ำตาลในเลือดอยู่อย่างเรื้อรังซึ่งเกิดไดจากหลาย สาเหตุและเป็นโรคที่เป็นที่รู้มากที่สุดที่เกี่ยวข้องกับการสูญเสีย การควบคุมระดับน้ำตาลในเลือด[6]

- 2. โครงข่ายประสาทเทียม (Neural Networks) หมายถึงเส้นใยประสาทที่เชื่อมต่อกันเป็นโครงข่ายระหว่างเชลล์ ประสาทจำนวนมากมายมหาศาล มีความสามารถประมวลผลสูง บรรจุอยู่ในสมอง ชีวภาพที่เป็นจุดศูนย์กลางการควบคุมกิจกรรม ของการดำเนินชีวิติ การวิจัยสร้างโครงข่ายประสาทเทียม (Artificial Neural Networks) มีแนวคิดเลียนแบบการทำงาน ของสมองชีวภาพหรือสมองของมนุษย์ โดยเรียนรู้และ ทำการศึกษาการทำงานของสมองชีวภาพ เพื่อกำหนดแนวทาง สำหรับการสร้างแบบจำลองขึ้นมาแล้วพยายามสมมติฐาน ลักษณะการทำงานโดยจำลองเป็นโมเดลคณิตศาสตร์ที่มีลักษณะ เดียวกันแล้วดำเนินการคำนวณโดยใช้คอมพิวเตอร์
- 2.1 โครงข่ายประสาทเทียมแบบแพร่ย้อนกลับ (Back-Propagation Neural Network) [1]

วิธีการเรียนรู้แบบแพร่ย้อนกลับ เป็นโครงข่ายแบบ หลายชั้น ใช้วิธีการเรียนรู้แบบมีผู้สอน โดยประกอบด้วย 3 เลเยอร์ดังนี้ ชั้นนำเข้า (Input Layer) เป็นชั้นที่ได้รับข้อมูลนำเข้า จากภายนอกจึงทำให้จำนวนโหนดในชั้นนี้จะเปลี่ยนแปลงตาม จำนวนข้อมูลนำเข้าของแต่ละรูปแบบ คือ ถ้าแต่ละรูปแบบมี จำนวนข้อมูล n จำนวนแล้ว จำนวนโหนดชั้นนำเข้าจะมี nโหนด เหมือนกัน

ชั้นช่อน (Hidden Layer) จำนวนโหนดในชั้นนี้จะไม่ได้ กำหนดไว้เฉพาะเจาะจงแต่จำนวนโหนดที่เหมาะสมเท่าไรขึ้นอยู่ กับปัญหาและแต่ละปัญหาอาจจะใช้จำนวนชั้นช่อนที่แตกต่างกัน ถ้าปัญหามีความซับซ้อนมากอาจจะต้องใช้จำนวนชั้นช่อน มากกว่าหนึ่งชั้น

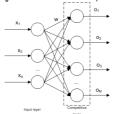
ชั้นนำออก (Output Layer) เป็นชั้นสุดท้ายของ โครงข่ายที่จะให้ค่าผลลัพธ์โดยจำนวนโหนดในชั้นนี้จะ เปลี่ยนแปลงตามจำนวนรูปแบบทั้งหมดที่นำเข้ามาเรียนรู้ในชุด เดียวกันซึ่งมีลักษณะ

รูปที่ 1. โครงข่ายประสาทเทียมแบบแพร่ย้อนกลับ

3.การเรียนรู้แบบเวกเตอร์ควอนไทเซชั่น(Learning Vector Quantization)[4]

การเรียนรู้แบบเวกเตอร์ควอนไทเซชั่นLVQ (Learning Vector Quantization) เป็นการขยายเครือข่ายโคโฮเนนสำหรับ การเรียนรู้แบบมีผู้ฝึกสอน เครือข่าย LVQ ใช้ในการคัดแยก เวกเตอร์อินพุตด้วยการกำหนดคุณลักษณะของกลุ่มสำหรับคัด แยก จะมีการกำหนดกลุ่มที่ใช้ในการคัดแยกและใช้เป็นส่วนหนึ่ง ในการฝึกสอน โครงสร้างของเครือข่าย LVQ มีลักษณะ เช่นเดียวกับเครือข่ายการจัดการตนเองโดยมีข้อแตกต่างคือ แต่ ละนิวรอนเอาต์พุตจะถูกกำหนดให้เป็นกลุ่มของการคัดแยก

รูปที่ 2. โครงข่ายประสาทเทียมแบบการเรียนรู้แบบเวิกเตอร์ควอนไทเชชั่น

3. วิธีการดำเนินการทดลอง

แบ่งชุดข้อมูลออกเป็น 3 ชุดข้อมูล คือ ข้อมูลทาง เทคนิค ข้อมูลกายภาพ และข้อมูลผสมระหว่างข้อมูลทางเทคนิค และข้อมูลทางกายภาพ โดยแต่ละชุดข้อมูล จะได้มาจากผู้ป่วย จำนวน 100 ราย และผู้ที่ปกติจำนวน 100 ราย รวมเป็น 200 ราย

ชุดข้อมูลชุดที่ 1 ข้อมูลทางเทคนิค จะประกอบด้วย 16 ลักษณะ ดังตารางที่ 3 – 1

ชุดข้อมูลชุดที่ 2 ข้อมูลทางกายภาพ จะประกอบด้วย 12 ลักษณะ ดังตารางที่ 3 – 2

ชุดข้อมูลชุดที่ 3 ข้อมูลผสมระหว่างข้อมูลทางเทคนิค และข้อมูลทางกายภาพ จะประกอบด้วย 28 ลักษณะ

้ กำหนดให้ผู้ที่ไม่มีความเป็นเสี่ยงมีค่าเป็น 0 และ ให้ผู้ที่ มีความเสี่ยงมีค่าเป็น 1

การฝึกสอนโครงข่ายประสาทเทียมและทำการทดสอบแต่ชุด ข้อมูล จะใช้วิธีการ 10 FOLD CROSS VALIDATION

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Test	Training								
Training	Test	Training							
Training		Test	st Training						
Training	Test Training								
Training	Test Training								
Training	ing Test Training								
Training Test Training									
Training						Test	Trainin	ıg	
Training							Test	Training	
Training Test					Test				

รูปที่ 3. ทดสอบแบบ 10 FOLD CROSS VALIDATION

ตารางที่ 3 – 1 เกณฑ์ปัจจัยเสี่ยงโรคเบาหวาน ข้อมูลด้านทาง เทคนิค

ปัจจัย	เงื่อนไข	กำหนดค่า
	มากกว่า 40	2
อายุ	40 ถึง 31	1
	น้อยกว่าหรือเท่ากับ 30	0
เพศ	เพศชาย	1
FMAI	เพศหญิง	0
	มากกว่าหรือเท่า 23	2
ค่า BMI	18 ถึง 22	1
	น้อยกว่า18	0
	ชาย มากกว่าหรือเท่ากับ .ซม 90	1
รอบเอว	หญิง มากกว่าหรือเท่า . 80ซม	
100101	ชาย น้อยกว่า หญิงน้อยกว่า .ซม 90	0
	.ชม 80	
	Systolec/mmHg.>120	1
ความดันโลหิต	Systolec/mmHg.<=120	0
นา เทคเกยแผ	Diastolic/mmHg.>80	1
	Diastolic/mmHg.<=80	0
ความดันโลหิต	sys/dia>90/140	1
ร่วม	sys/dia<=90/140	0
การเต้นของตัว	มากกว่า 100	1
ใจ1/นาที.	น้อยกว่าหรือเท่ากับ 100	0
	มากกว่า มวน 20	3
สุบบุหรี่วัน/	มวน 20 มวนถึง 11	2
	น้อยกว่าหรือเท่ากับ มวน 10	1

	ไม่สูบ	0
ดื่มสุราอาทิตย์/	มากกว่า ครั้ง 7	3
FISA 61 8 10 1717107	ครั้ง 7 ถึง 4	2
	น้อยกว่าหรือเท่ากับ 3ครั้ง	1
	ไม่ดื่ม	0
	มากกว่า ครั้ง 7	3
อาทิตย์	ครั้ง 7 ถึง 4	2
S IVIVIO	น้อยกว่าหรือเท่ากับ ครั้ง 3	1
	ไม่ดื่ม	0
อาหารหวาน/	มากกว่า ครั้ง 7	3
อาทิตย์	ครั้ง 7 ถึง 4	2
O IVIVIO	น้อยกว่าหรือเท่ากับ ครั้ง 3	1
	ไม่ทาน	0
ออกกำลังกาย	ครั้ง 7	3
99111116141110	6 ถึง 4ครั้ง	2
	น้อยกว่าหรือเท่ากับ ครั้ง 3	1
	ไม่ออก	0
ความเสี่ยง	สายเลือดมีตรงมีเป็นโรคเบาหวาน	มี = 1,ไม่ = 0
นา เพเยก		41 - 1,641 - U
	นำหนักแรกเกิดมากกว่า กิโลกรัม 4	ใช่ = 1,ไม้ใช่ = 0
	สายเลือดตรงเป็นโรคความดันสูง	มี = 1,ไม่ = 0

ตารางที่ 3 – 2 เกณฑ์ปัจจัยเสี่ยงโรคเบาหวาน ข้อมูลทางด้าน กายภาพ

111081	• • • • • • • • • • • • • • • • • • • •	
1	หิวน้ำบ่อย	มี = 1,ไม่ = 0
2	ปัสสาวะกลางดึกมากกว่า ครั้ง 1	มี = 1,ไม่ = 0
3	น้ำหนักลดเกิน	มี = 1,ไม่ = 0
4	แผลหายช้า	มี = 1,ไม่ = 0
5	ตาพร่ามัว มึนงง	มี = 1,ไม่ = 0
6	ชาตามมื้อตามเท้า	มี = 1,ไม่ = 0
7	ปวดมีนท้ายทอย	มี = 1,ไม่ = 0
8	เวียนศีรษะ บ้านหมุน	มี = 1,ไม่ = 0
9	คลื่นใส้	มี = 1,ไม่ = 0
10	นอนไม่หลับ	มี = 1,ไม่ = 0
11	เพลียไม่มีแรง	มี = 1,ไม่ = 0
12	แน่นหน้าออกเวลาใช้แรง	มี = 1,ไม่ = 0

ขึ้นตอนการทดลอง การฝึกสอนและทดสอบโครงข่ายประสาท เทียม

รูปที่ 4. ภาพแสดงกระบวนการทดลอง

4. ผลการทดลอง

ตารางที่ 4 – 1 อัลกอริธึม Back-propagation ที่ชุดข้อมูลทาง เทคนิค มีความถูกต้อง81±5.270463% ซึ่งมีความถูกต้อง มากกว่า อัลกอริธึม Learning Vector Quantization ที่ชุด ข้อมลเดียวกัน

อัลกอริธีม	เปอร์เซ็นต์ความถูกต้องของการทดสอบ(%)
Learning Vector Quantization	77±7.527727
Back-Propagation	81±5.270463

ตารางที่ 4 – 2 อัลกอริธึม Back-propagation ที่ชุดข้อมูลทาง กายภาพมีความถูกต้อง89.5±7.975657% ซึ่งมีความถูกต้อง มากกว่า อัลกอริธึม Learning Vector Quantization ที่ชุด ข้อมลเดียวกัน

อัลกอริธีม	เปอร์เซ็นต์ความถูกต้องของการทดสอบ(%)		
Learning Vector Quantization	80±12.0185		
Back-Propagation	89.5±7.975657		

ตารางที่ 4 – 3 อัลกอริธึม Back-propagation ที่ชุดข้อมูลผสม ระหว่างข้อมูลทางเทคนิคและข้อมูลทางกายภาพมีความถูกต้อง 95±27.16207% ซึ่งมีความถูกต้องมากกว่า อัลกอริธึม Learning Vector Quantization ที่ชดข้อมลเดียวกัน

	า ข
อัลกอริธีม	เปอร์เซ็นต์ความถูกต้องของการทดสอบ(%)
Learning Vector Quantization	91.82±5.270463
Back-Propagation	95±27.16207

5. สรุปผลการทดลอง

จำแนกความเสี่ยงโรคเบาหวาน โดยใช้โครงข่ายประสาทเทียม เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดซึ่งมีความสามารถดังนี้

สามารถจำแนกความเสี่ยงโรคเบาหวานโดนการเรียนรู้ และการรู้จำของวิธีโครงข่ายประสาทเทียม โดยวิธีการเรียนรู้ แบบแพร่ย้อนกลับ ในชุดข้อมูลทางเทคนิค มีความถูกต้องอยู่ที่ 81±5.270463% ในชุดข้อมูลทางกายภาพ มีความถูกต้องอยู่ที่ 89.5±7.97567% ในชุดข้อมูลผสมระหว่างข้อมูลทางเทคนิคและ ข้อมูลทางกายภาพ มีความถูกต้องอยู่ที่ 95±7.527727%

วิธีการเรียนรู้โดยอาศัยขนาดเวกเตอร์ ในชุดข้อมูลทาง เทคนิค มีความถูกต้องอยู่ที่ 77±7.527727% ในชุดข้อมูลทาง กายภาพ มีความถูกต้องอยู่ที่ 80±12.0185% ในชุดข้อมูลแบบ ผสมระหว่างข้อมูลทางเทคนิคและข้อมูลทางกายภาพ มีความถูก ต้องอยู่ที่ 91.82±5.270463%

ซึ่งสามารถสรุปได้ว่าการวิเคราะห์ความเสี่ยงของ โรคเบาหวาน อัลกอริธึมBack-Propagation ที่ชุดข้อมูลผสม ระหว่างข้อมูลทางเทคนิคและข้อมูลทางกายภาพ มีความถูกต้อง 95±27.16207% ในการวิเคราะห์ความเสี่ยงของโรคเบาหวาน

6. ข้อเสนอแนะ

- 1. ควรเพิ่มชุดข้อมูลที่นำมาทดสอบให้มากกว่านี้
- 2. ควรปรับเปลี่ยนชุดข้อมูลหลากหลายแบบเพื่อทดสอบว่าแบบ ไหนเหมาะสมและให้ความถูกต้องมากที่สุด
- 3. ควรทำการศึกษาปัจจัยเสี่ยงที่มีความจำเป็นของประชากร กลุ่มเสี่ยงโรคเบาหวาน

7. กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณการแนะนำและคำปรึกษาจากโรงพยาบาลส่งเสริม สุขภาพประจำตำบล ท่าบุญมี อำเภอเกาะจันทร์ จังหวัดชลบุรี 20240

เอกสารอ้างอิง

- [1] J2KUM. (2012). Neural Networks and the Backpropagation Algorithm.ค้นหาเมื่อ 20 เดือนพฤศจิกายน ,2559: URL https://jeremykun.com/2012/12/09/neural-networks-and-backpropagation/
- [2] Jason Brownlee Phd. (2015). Learning Vector Quantization.ค้นหาเมื่อ 26 เดือนพฤจิกายน,2559: URL http://www.cleveralgorithms.com/natureinspired/neur al/lvg.html
- [3] The mathWorks, Inc. (2016). Learning Vector Quantization (LVQ) Neural networks.ค้นหาเมื่อ 20 เดือน พฤษจิกายน,2559:

https://www.mathworks.com/help/nnet/ug/learning-vector-quantization-lvq-neural-networks-1.html

- [4] ผศ.ดร.ปริญญา สงวนสัตย์. (2556). คู่มือการใช้งาน MATLAB ฉบับสมบูรณ์. บริษัท ไอดีซี พรีเมียร์ จำกัด 200 หมู่ 4 ชั้น 19 ห้อง 1901 อาจารจิสมินอินเตอร์เนชั่นเนล ถ.แจ้งวัฒนะ ต.ปากเกร็ด จ.นนทบุรี 11120 โทรศัพท์ 0-2962-1081 (อัตโนมัติ 10 คู่สาย) โทรสาร 0-2962-1084: สมบูรณ์. บริษัท ไอดีซี พรีเมียร์
- [5] ศรีสมัย วิบูลยานนท์. (2540). อาหารผู้ป่วยเบาหวานและ ภาวะแทรกซ้อนจากโรคเบาหวาน. โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์ 947 ถ. อรุณอมรินทร์ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพฯ 10700 โทร 411-1523, 412-6552, 866-2506, Fax 866-3248: คณะ แพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล
- [6] ศาสตราจารย์ น.พ. เทพ หิมะทองคำ และคณะ. (2543). ความรู้เรื่องเบาหวาน ฉบับสมบูรณ์. บริษัทจูนพับลิชชิ่ง จำกัด 90 วัฒนานิเวศน์ 5 ถนนสุทธิสาร เขตห้วยขวาง กรุงเทพฯ: บริษัทวิทยพัฒน์ กำจัด 52/103-104 บางกะกิสแควร์ ถนน รามคำแหง เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ 10240 โทรศัพท์/โทรสาร 3743852-3, 3749915-6 ที่อยู่อีเมลwphat@iname.com.